

Eduskunnan lakivaliokunnalle

15.11.2021

Monika-Naiset liitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja olla kuultavana luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen ja lakialoitteesta kriminalisoida pakkoavioliitot erillisillä rikoslain pykälillä sekä mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti hakemuksesta.

Monika-Naiset liitto on tehnyt käytännön työtä väkivaltaa kokeneiden naisten ja heidän lastensa tukemiseksi yli 20 vuotta. Vuosittain 30–40 naista hakee palveluistamme apua pakkoavioliittotilanteeseen. Merkittävä osa tietoomme tulevista pakkoavioliittotapauksista on sellaisia, jotka on solmittu hyväksikäyttötarkoituksessa.

Olemme nostaneet pakkoavioliittoon liittyviä kysymyksiä julkiseen keskusteluun ja päättäjien tietoon jo vuosia. Lakimuutos on myönteinen suunnanmuutos kohti naisten ihmisoikeuksien toteutumista. Pidämme hallituksen esitystä kuitenkin riittämättömänä: Pakkoavioliiton uhriksi joutuneella on oltava mahdollisuus myös avioliiton mitätöimiseen. Lisäksi avioliiton pakottamisen rangaistavuus on varmistettava erillisellä lainsäädännöllä.

Asia: HE 172/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+172/2021>

Monika-Naiset liitto ry liitto pitää riittämättömänä mahdollisuutta avioliiton kumoamiseen, jossa oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerossa. Liitto näkee, että avioliiton kumoaminen ei kaikissa tapauksissa riitä pakkoavioliiton uhrin ja liitosta mahdollisesti syntyneiden lasten edun turvaamiseksi. Liitto esittääkin, että kumoamisen menettelyn rinnalle lisättäisiin mahdollisuus avioliiton mitätöimiseen. Liitto pitää mitätöintivaihtoehdon lisäämistä tärkeänä kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien, pakkoavioliittoon joutuneiden oikeuksien turvaamiseksi. Avioliittoon pakotetuilla on oltava mahdollisuus avioliiton mitätöintiin ilman oikeudellisia seuraamuksia.

Monika-Naiset liitto muistuttaa, että avio-oikeuden säilyttäminen ei ole automaattisesti uhrin tai hänen lapsen edun mukaista. Liitto pitää tärkeänä, että avioliittoon pakotetulla olisi oikeus itse päättää, haluaako hän avioeroa, avioliiton kumoamista tai sen mitätöintiä. Vaihtoehtojen olemassaolo huomioisi paremmin erilaiset tilanteet ja antaisi uhrille tosiasiallisen vapauden arvioida, mikä vaihtoehto on hänen ja mahdollisten yhteisten lasten edun mukaista. Jos avioliitossa on lapsia, on lasten edun arviointi ja isyyden vahvistaminen - jos se on lapsen edun mukaista - yhdistettävä mitätöintiprosessiin.

Avioliiton kumoaminen niin, että avioliitossa syntynyt avio-oikeus säilyy, on vain muodollinen muutos. Se voi mahdollistaa hyväksikäytön jatkumisen edelleen. Tällöin toiselle osapuolelle jää esimerkiksi mahdollisuus saada tietoa lapsen asumispaikasta ja tämän kautta myös uhrin asumispaikasta sekä mahdollisuus osallistua muihin lasta koskeviin päätöksiin ja saada taloudellista hyötyä uhrin omaisuudesta.

Kumoamisen tai mitätöinnin hakeminen on tehtävä helpoksi ja maksuttomaksi. Vaihtoehtoja ja niiden oikeusvaikutuksista on tiedotettava asianmukaisesti siten, että tieto saavuttaa asianosaiset. Avioliittoon pakotetulla on oltava oikeus asiantuntevaan maksuttomaan oikeusneuvontaan päätöksenteon tueksi. Hänelle on myös tarjottava tietoa muista tukipalveluista.

Monika-Naiset liitto huomauttaa, että naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditun Istanbulin sopimuksen mukaan pakkoavioliitot ovat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sopimuksen 32 artikla edellyttää valtioita toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa.

Esityksen mukaan avioliiton kumoaminen tapahtuu tuomioistuimessa ja avioliittoon pakottamisesta pitää olla myös näyttöä. Liitto on huolissaan siitä, että näyttökynnys voi muodostua liian korkeaksi ja se vähentää tosiasiallista mahdollisuutta avioliiton kumoamiselle / mitätöinnille. On erittäin tärkeää, että näyttökynnys pidetään kohtuullisena. On myös varmistettava, että tuomioistuimella on selkeät kriteerit siitä, millaista näyttöä pidetään uskottavana ja riittävänä. On tärkeä muistaa, että avioliittoon pakottaminen on usein, kuten muukin pari- ja lähisuhdeväkivalta, piilorikollisuutta ja näytön saaminen voi olla hyvinkin vaikea.

Monika-Naiset liitto kiittää, että lakiesityksestä on poistettu hakemuksen tekemiselle asetettu määräaika.

Monika-Naiset liitto ry muistuttaa, että pakkoavioliiton kokemuksesta toipuvalle uhrille avioliiton mitätöinti voi olla symbolisesti tärkeää. Mitätöinnin seurauksena pakolla solmittu avioliitto mitätöidään pois ikään kuin sitä ei olisi ollut olemassa. Tällöin julkinen valta pidättäytyy tunnustamasta pakolla solmittua avioliittoa. Avioliittolain tulisi sisältää tämä vaihtoehto.

Asia: LA 39/2019 vp Lakialoite laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_39+2019.pdf

Liitto muistuttaa, että nykylainsäädäntö ei ole riittävä varmistamaan avioliittoon pakottamisen rangaistavuutta. Pakkoavioliiton uhrien suojelemiseksi ja Istanbulin sopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi on välttämätöntä ryhtyä lainsäädännön tarkistamiseen ja tarvittavien muutosten tekemiseen, niin että voidaan varmistaa rikosvastuun toteutuminen. Istanbulin sopimuksen 37 artikla edellyttää sopimusvaltioita toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntökeinot varmistaakseen, että aikuisen tai lapsen tahallinen pakottaminen avioliittoon tai tahallinen houkutteleva ulkomaille tarkoituksena pakottaa hänet avioliittoon säädetään rangaistavaksi.

Viime vuosina ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään on ohjattu myös pakkoavioliittotapauksia. Tällä hetkellä auttamisjärjestelmässä on noin 100 pakkoavioliiton uhria. Tapaukset eivät kuitenkaan etene esitutkinnassa ihmiskaupan nimikkeellä ja tuomioita ei käytännössä ole.

Liitto muistuttaa, että kysymys alaikäisten avioliitoista on vahvasti sukupuolittunut ja koskee erityisesti tyttöjä. Näin kysymys on lasten oikeuksista ja niiden toteutumisesta. Suomessa kumottiin alaikäisavioliittojen mahdollistama säännös alkuvuodesta 2019, mutta kumoamisen yhteydessä ei muutettu ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamiseen liittyviä säännöksiä. Lapsiavioliitto loukkaa tyttöjen ihmisoikeuksia ja estää usein koulutukseen pääsyn ja oppimisen, altistaa raskauksille ja äitiyteen sekä lisää riskiä lähisuhdeväkivaltaan (WHO, 2013). Tämä pätee myös Suomessa.

Monika-Naiset liiton mukaan ulkomailla solmitut lapsiavioliitot tulee katsoa kaikissa tapauksissa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseksi ilman tapauskohtaista harkintaa aina kun toinen puolisoista on alle 18-vuotias avioliiton tunnustamisen tullessa Suomessa tarkasteluun.

Lopuksi: Monika-Naiset liitto muistuttaa, että avioliittoon pakotetuilla naisilla ja heidän lapsillaan on oikeus riittäviin tukipalveluihin. On myös varmistettava, että tasa-arvokysymykset otetaan huomioon kaikessa kotoutumista tukevassa toiminnassa. Siviiliavioliittoa koskeva lainsäädäntö ei suojaa naisia ja tyttöjä uskonnollisilta ja kulttuurisilta avioliitoilta, niiden seuraamuksilta, kunniaan liittyvältä väkivallalta ja perheen ja yhteisön vainolta. Ennalta estävään työhön tyttöjen ja naisten oikeuksien turvaamiseksi ja heitä tukeviin matalan kynnyksen palveluihin on panostettava nykyistä enemmän, ja varattava työlle riittävät resurssit.

Kunnioittavasti Monika-Naiset liiton hallituksen puolesta,

Jenni Tuominen
Toiminnanjohtaja
Monika-Naiset liitto ry

Natalie Gerbert
Kriisikeskus Monikan johtaja
Monika-Naiset liitto ry